

MARX — A TUDOMÁNYOS KOMMUNIZMUS MEGALAPOZÓJA

FOGARASI BÉLA akadémikus

1883 március 14-én, 70 évvel ezelőtt halt meg Marx Károly. Neve örökre összeforrott az emberiség legnagyobb felszabadító mozgalmával, a nemzetközi forradalmi munkásmozgalommal. Tudós és forradalmár. Marx egész tudományos munkásságát a proletárforradalom céljának szolgálatába állította és forradalmi tevékenysége megtermékenyítette elméleti, tudományos alkotó munkáját.

Nehéz dolog Marxról ünnepi megemlékezést írni. Életműve oly kimeríthetetlenül gazdag — műveinek csak felsorolása is hosszú oldalakat venne igénybe. S emellett legkisebb írásai, egy-egy levele, sokszor egy-egy megjegyzése olyan eszmei kincseket foglal magában, hogy túlságosan nehéz lemondani ismertetésükről, méltatásukról.

És lehet-e Marxnak csak eszméiről beszélni és meg nem mutatni a nagy-szerű embert, a forradalmi harcos eszményképét? Meg nem emlékezni nagy barátjáról, harcos fegyvertársáról, Engelsről? Marx családjáról, szerető, hű élet-társáról és megértő munkatársáról, Jenny von Westphalentről? Valóban — minden megemlékezés végtelenül hiányos és töredékes lesz — ezért a leghelyesebb eleve vállalni ezt, teljességre nem is törekedni és kiválasztani egy vezérlő gondolatot, szempontot, amely Marxról való megemlékezésünknek is marxi jelleget ad. Azt hiszem, Marx szellemében járunk el, ha az ő elméletét abból a szempontból tekintjük, mit ad az nekünk mai harcainkban, munkánkban, hogyan igazolta Marx tanait napjainkban az élet, a gyakorlat. Ezért napjainkban a téma, amely bennünket is legközvetlenebbül érdekel, ez: *Marx a szocializmusról, a kommunizmusról.*

Marx Engels-szel együtt a tudományos kommunizmus megalapozója. Régebben tudományos szocializmusról beszéltünk. De miután a szocializmus a kommunizmus első foka, szabatosabb, ha a tudományos kommunizmus kifejezést használjuk.

Milyen értelemben mondjuk azt, hogy Marx a tudományos kommunizmus megalapozója?

A kommunizmus nemcsak gazdasági, közgazdasági kérdés, hanem az egész emberi társadalom átalakulása »szabad emberek szabad közösségévé«. A kommunizmusban a termelőerők óriási növekedése és a termelési viszonyok

teljes újjáalakulásán kívül és annak alapján az osztálymentes társadalomban a felépítmény is átalakul, mint felépítmény megszűnik, új típusú szellemi élet jön létre, új erkölesi viszonyok az emberek között, új emberi öntudat. De az egész átalakulás alapja a gazdasági átalakulás, a régi gazdasági rend megszűnése, az új gazdasági rend.

Ennek megfelelőleg Marx műveiben *elsősorban* az uralkodó tőkés rendszer bírálataival, a burzsoá tudomány bírálataival, a tőkés rendszer megdöntésére irányuló forradalmi osztályharc módszereivel foglalkozott. Nem írt külön műveket arról, hogyan fognak a termelőerők, a termelési viszonyok, a szellemi élet a szocializmusban, a kommunizmusban alakulni. Marx világtörténeti tudományos teljesítménye *elsősorban* abban áll, hogy feltárta a tőkés gazdasági rendszer mozgási törvényét és legfontosabb törvényeit, mindenekelőtt az érték-többlet törvényét, kimutatta a tőkés gazdasági rend ideiglenes jellegét, keletkezésének és elkerülhetetlen pusztulásának történeti szükségszerűségét. Kimutatta annak szükségszerűségét, hogy a történelmi fejlődés az elnyomáson és kizsákmányoláson alapuló antagonisztikus ellentmondásokkal terhes tőkés társadalom megszűnéséhez és a forradalmi úton megvalósuló szocialista társadalmi rendhez vezet. *A kapitalizmus elkerülhetetlen pusztulásának bizonyítása a tudományos szocializmus tanításában központi helyet foglal el.* Ez a bizonyítás elsősorban a kapitalizmus gazdasági szervezetének, törvényszerűségeinek rendszeres elemzésén épül fel. A politikai gazdaságtannak központi jelentősége van a marxizmus tanainak egészében. Lenin egy helyen azt írja, hogy a marxizmus főtartalma: Marx gazdasági tanítása. Egy más helyen pedig ezt: »Marx elméletének legmélyebb, legsokoldalúbb, leginkább részletekbe menő igazolását és alkalmazását Marx gazdasági tanai foglalják magukban.« Ebben az értelemben Marx gazdasági tanaiban igazolódik be a legkézzelfoghatóbban a dialektikus materializmus világnézetének és a történelmi materializmus elméletének igazsága is. Ugyanakkor a dialektikus és történelmi materializmus az elméleti alapja nemcsak a forradalmi marxista politikának, hanem gazdasági tanainak is.

Vegyük a kapitalizmus törvényszerűségeit. Marx *elsősorban* a kapitalizmus sajátos, különös törvényszerűségeit állapítja meg és fogalmazza meg tudományos törvényekben. Ilyenek az érték-többlet törvénye, a tőkés felhalmozás abszolút törvénye, a munkásosztály viszonylagos és abszolút elnyomódásának törvénye, az újjátermelés törvényei és mások. De Marx csak úgy tudta e törvényeket felfedezni, hogy a *történelmi materializmusra* támaszkodott, amely valamennyi eddigi társadalmi alakulatra érvényes fejlődéstörvényeket állapít meg és ezen az alapon feltárja az emberiség történeti fejlődésének vonalát, egyetemes tendenciáját.

Amikor Marx a tőkés társadalom törvényeit, azok ezernyi bonyolult megnyilatkozását tanulmányozta, amikor a látszat mögött feltárta a lényegét, ugyanakkor *túlment* a tőkés társadalom tanulmányozásán, mert ideiglenes jellegének, pusztulásához vezető ellentmondásainak feltárásával kapcsolatban

nemcsak azt állapította meg, hogy mi *tűnik* el, mi *szűnik* meg a tőkés rendszer pusztulásával: az ember ember által való kizsákmányolása, a termelőeszközök magántulajdona, a dolgozó tömegek nyomora, a gazdasági válságok, az elkerülhetetlen háborúk, — hanem azt is, hogy *ezt a rendszert egy magasabbrendű rendszernek kell felváltania*.

Marx irányító eszméket adott követői számára ennek a leváltásnak és felváltásnak folyamatáról és irányító eszméket a szocializmus és a kommunizmus gazdasági és kulturális tartalmáról.

A marxizmus tényleges és nem névleges hívei, mint a forradalmi munkásmozgalom résztvevői addig, amíg a munkásosztály nem döntötte meg a tőkés rendet és annak politikai felépítményét, a burzsoá államot, Marx gazdasági tanában érthető okokból az értéktöbblet-elméletet, a kizsákmányolás tényének tudományos magyarázatát emelték ki.

Mi ünnepi megemlékezésünkben azokat a szocializmusba mutató marxi eszméket helyezzük előtérbe, amelyek fényszóróként megvilágították az utat a marxista párt, Lenin és Sztálin pártja számára a szocialista forradalom felé, a szocializmus és a kommunizmus építéséhez.

Viszont annál szükségesebb és fontosabb Marx eszméit a szocializmusról és a kommunizmusról összegyűjteni és azokat összefüggésükben tekinteni, mert ezeket az eszméket Marx műveinek szétszórt helyein találjuk, egy részük csak hátrahagyott kézírataiban, nevezetesen az úgynevezett Nyersfogalmazványban található. Marx életében megjelent műveiben rendszerint igen tömör, aforisztikus, utalásszerű formában fejt ki eszméit a szocializmusról és a kommunizmusról. De ezek az eszmék utalásszerű formájukban is rendkívül tanulságosak. Ismeretük birtokában jobban, mélyebben értjük meg Lenin és Sztálin tanítását, jobban értjük meg a szocializmus gazdasági törvényeinek klasszikus elemzését Sztálin új, »A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban« című művében.

Marx tudvalevőleg nagy tartózkodással nyilatkozott a szocializmus és méginkább a fejlett kommunizmus törvényszerűségeiről, egyes kérdéseiről. A legismertebbek a Gothai program bírálataiban foglalt fejtegetései, amelyekre támaszkodva Lenin és Sztálin biztosították a szocializmus elméleti kérdéseinek helyes értelmezését és gyakorlati alkalmazását a Szovjetunióban.

Marx a szocializmusra vonatkozó gondolataiban a *materialista dialektika* fényes alkalmazása nyilvánul meg. Marx dialektikusan tárgyalja a kapitalizmus és a szocializmus történeti viszonyát.

Egyrészt: a kapitalizmus és a szocializmus rendszerei kibékíthetetlen ellentmondás viszonyában állanak egymással. Nincsen semmiféle békés beletörpítés a kapitalizmusból a szocializmusba. Ebből következik, hogy a szocializmus csak a kapitalista rendszer forradalmi megdöntésének, szétzúzásának útján valósulhat meg.

Másrészt: a kapitalizmus megteremti a szocializmus anyagi-technikai feltételeit, a termelőerők nagyarányú kifejlesztése, a termelés koncentrációja, a termelés társadalmasított jellegének kialakítása által.

A forradalmi osztályharc szempontjából a döntő az első megállapítás, a proletariátus győzelme után a szocializmus gazdasági építése szempontjából fontossá válik a második is. Ez magában foglalja azt, hogy a szocializmus építésénél fel kell használnunk a kapitalizmus egész technikáját, műszaki tudományát és a szakemberek által elsajátított szaktudást. E nélkül a szocializmust felépíteni nem lehet. Ismeretes, hogy Lenin és Sztálin milyen széles fronton alkalmazták a gyakorlatban Marx e gondolatait. Ismeretes, hogy Sztálin elvtárs milyen metsző gúnnyal ostromozza a »Marxizmus és nyelvtudomány«-ban is a »trogloditákat«, akik a tőkéséek által épített vasutak nélkül szeretnék a szocializmust felépíteni. A vulgármarxizmusnak ez a fajtája nálunk is felüti a fejét, pl. a kapitalisták által létrehozott technika és a műszaki szakismeretek elsajátításának lebecsülésében.

A dialektika legmélyebb alkalmazása e téren abban állott, hogy Marx a szocializmus és a kommunizmus történeti helyének, helyzetének, fejlődésének tárgyalásába bevitte az *átmeneti korszak* gondolatát, az átmeneti korszak dialektikus felfogását.

Mit értünk ez alatt?

A kommunizmus nem egyszerre jön létre. Nem elég a hatalom megragadása ahhoz, hogy megvalósítsuk a szocializmust. Ez az igazság, amely ma szinte magától értetődőnek tűnik fel, Marx korában, de még sokáig Marx után is, egyáltalában nem volt az a munkásosztály számára. A szocializmus megvalósítására vonatkozólag igen homályos és illúziókkal teli utópisztikus elgondolások uralkodtak, sokan azt hitték, hogy elég győzni a barrikádokon és azután a szocializmus megvalósítása úgyszólván magától fog menni.

Óriási elméleti és gyakorlati jelentőséggel bírt ezért Marx megállapítása az átmeneti korszakról, amelynek tömör foglalata a Góthai program kritikájában így hangzik:

»A kapitalista és a kommunista társadalom között van egy időszak, amelyben az első forradalmi úton a másikká alakul át. Ennek megfelel egy politikai átmeneti időszak is, amelynek az állama nem lehet más, mint a *proletariátus forradalmi diktatúrája*.«

Lenin halhatatlan érdeme, hogy ezt a marxi felfedezést kiásta a feledés, illetve az agyonhallgatás homályából. Nevezetesen az áruló jobboldali szociáldemokraták és kétszínű szövetségeseik szerették volna Marx e történelmi jelentőségű s a proletariátus számára egész korszakos programot adó nyilatkozatát agyonhallgatni. Így Kautsky pld. azt írta, hogy a proletariátus diktatúrája csak egy »szócska« és csak egyszer fordul elő Marxnál...

Az átmeneti korszak értelmezése azóta is *vízüváltatóvá* vált a forradalmi marxizmus és a megalkuvó, áruló opportunizmus között. A proletariátus

diktatúrájának marxista értelmezése, amely abban egy egész átmeneti korszak államformáját látja — ez az az alapeszme, amely legszélesebb kifejtését és kidolgozását nyerte Lenin és Sztálin műveiben, s amelynek gyakorlati alkalmazása biztosította a szocializmus győzelmes megvalósítását a Szovjetunióban, biztosítja a szocializmus sikeres építését a népi demokratikus országokban, biztosítja azt hazánkban.

Az átmeneti korszak mélyen dialektikus felfogása Marxnál nemcsak abban nyilvánul meg, hogy megállapítja a kapitalizmus és a kommunizmus közötti átmenet forradalmi jellegét és meghatározza annak sajátos államformáját. Marx a Góthai program kritikájában ezen túlmenően *tisztázta a szocializmus és a kommunizmus viszonyát* és ezzel ismét irányt adott a szocializmus egész építésének a proletárdiktatúra korszakában. Ez a viszony is átmenet, de az átmenetnek egy új formája.

Ebben a kérdésben, amint ezt a Marx által megbírált góthai program is mutatta, Marx előtt a szocialisták táborában nagy zűrzavar uralkodott. A burzsoázia ideológusai és őket követve és támogatva a reformisták, a munkásosztály megtévesztése céljából a szocializmust és a kommunizmust mint két merőben különböző, sőt ellentétes, egymást kizáró társadalmi rendszert állította egymással szembe. Ezen az alapon egyaránt eltorzították, meghamisították a szocializmus és a kommunizmus gazdasági és társadalmi lényegét. A reformisták a szocializmust valami »mérsékelt«, »békés«, szolid rendszernek állították be, amelynek sok közös vonása volna az ú. n. »szervezett kapitalizmussal« (vagyis a monopolkapitalizmussal). A kommunizmusból pedig madárijesztőt faragtak a nyárspolgárok és az elmaradt dolgozók számára.

Marx a tudományos kommunizmus egyik legnagyobb jelentőségű alap-tételét fogalmazta meg a Góthai program kritikájában, amikor megállapította, hogy: a szocializmus és a kommunizmus között nincsen ellentmondás, hogy *a szocializmus nem egyéb, mint a kommunizmus első foka* (vagy alsóbb foka) és az, amit rendszerint egyszerűen kommunizmusnak nevezünk, *a kommunizmus felsőbb foka*.

Marx e megállapításának rendkívül nagy gyakorlati jelentősége van, amely napjainkban vált nyilvánvalóvá. Marx tana a kommunizmus fokairól, s ezzel kapcsolatban a kommunizmus első fokáról szétrombolja azokat a hamis és veszélyes illúziókat, amelyek szerint a szocializmus azonos volna a gazdasági értelemben vett teljes egyenlőséggel, tehát a javak egyenlő elosztásával. Marxra hivatkozva és irányító eszméit követve, dolgozták ki Lenin és Sztálin a szovjet-hatalom éveiben a szocializmus elosztási politikáját. Marxra hivatkozva zúzta szét Sztálin elvtárs a Szovjetunióban az »egyenlősdi« hamis elképzeléseit. A szocializmus elve: *»mindenkitől képessége szerint, mindenkinek munkája szerint«*. Ez annyit jelent, hogy a munkabért, vagyis az elosztásra kerülő termékekben való részesedést a teljesítmények szabják meg.

A szocializmus építésének gyakorlatában mi is megtanultuk, hogy ennek az elvnek következetes alkalmazása az eredményes építőmunka döntő feltétele, meglazítása és elhanyagolása vétek a szocializmus, vétek az ország érdekei ellen.

A kommunizmus, vagyis a kommunizmus felsőbb foka megvalósítja az elvet: *»mindenkitől képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint.«* Marx a Góthai program bírálataiban összefoglalja ezen elv megvalósításának feltételeit: megszűnik a munkamegosztás tőkés formájának hatása az egyénre, a munka kényszerből elsőrangú életszükségletté válik, további feltételek a termelőerők nagyarányú növekedése, a javak bősége, az egyéniség sokoldalú fejlődése.

Amint látjuk, Marx jövőbelátó megállapításai átfogják az átmeneti korszakot, annak teljességében, s egészen a kommunizmus megvalósulásáig meghatározzák annak legfőbb vonásait.

A marxizmus továbbfejlesztésében döntő jelentőségű új szakaszt jelent e téren is Sztálin műve: *»A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban«,* amely a szocializmusból a kommunizmus felé vezető átmenet három legfőbb feltételének megállapításával messzemenően konkretizálja az átmeneti korszak egész felfogását Sztálin elvtárs műve a kommunizmus építésének egész programját magában foglalja.

Ebben a művében Sztálin elvtárs következetesen alkalmazza a marxizmus módszerét olyan kérdésekre, amelyeket Marx csak irányító utalások formájában vethetett fel, mert a szocializmus építésének, megvalósulásának tapasztalatai nélkül azokat nem lehetett konkrét formában tárgyalni. A tudományos szocializmus, az elmélet fejlődése, mint minden téren, úgy itt is csak az élet, a tapasztalat, a valóság talaján fejlődhetett tovább.

Ha Sztálin művének ismeretében elmélyedve olvassuk, újra átolvassuk Marx gazdaságtani műveit, akkor sok olyan vonatkozásra figyelünk fel Marx műveiben, amelyeket azelőtt nem vettünk észre, nem figyeltünk rá fel.

Lenin és Sztálin a szocializmus építése folyamán felmerülő alapvető elméleti és gyakorlati kérdések megoldásánál állandóan *»tanácskoztak«* Marx-szal és Engels-szel (Lenin kifejezése). De a klasszikusok műveinek titka az, hogy olyan kérdésekben is tanácsot adnak, segítséget nyújtanak, amelyek új kérdések, amelyeket ők maguk nem tárgyaltak.

Így Sztálin elvtárs már 1929-ben figyelmeztetett arra, hogy *»amikor a föld nacionalizálását megvalósítottuk, többek között az elmélet leggazdagabb kincstáraiból, »A tőke«* III. kötetéből, Marx *»Értéktöbbletelméletek«* c. ismert könyvéből és Lenin agrárműveiből vett elméleti tételekből indultunk ki. Általában a földjáradék elméletére és különösen az abszolút földjáradék elméletére gondolok. Most világos, hogy városi és falusi szocialista építésünk gyakorlata fényesen igazolta e művek elméleti tételeit.« (Művei 12. k. 164. oldal).

Új művében Sztálin elvtárs hangsúlyozza, hogy *»A tőke«* megállapításai nem egyszer olyan törvényszerűségekre vonatkoznak, amelyek nemcsak a

kapitalista termelésre nézve, hanem annak megszűnése után is érvényesek, amelyeket tehát a szocializmus építésében is szem előtt kell tartanunk. Ez vonatkozik nevezetesen az újratermelés marxi elméletére. Maga Marx is többször figyelmeztetett erre a mozzanatra. Marx e megállapításai nagy szerepet játszanak a szocializmus politikai gazdaságtanában is.

De a szocializmus *sajátos*, minden régebbi társadalmi alakulathoz képest merőben új törvényeit csak a szocializmus győzelmes megvalósításának tapasztalatai alapján lehetett feltárni. Csak a szocializmus tapasztalatainak általánosítása alapján lehetett az *alaptörvényt* és az azzal kapcsolatos legfőbb törvényeket tökéletes tudományos szabotossággal megfogalmazni. Ugyancsak ez áll a kommunizmus felé vezető átmenet feltételeinek megállapítására.

Ebben áll Sztálin új művének korszakalkotó jelentősége. Ezért beszélünk joggal arról, hogy a marxi »A tőke« és a lenini »Imperializmus«, a marxista ökonomia ezen alapvető művei után a marxista-leninista elmélet legnagyobb eseménye és e művek folytatása Sztálin elvtárs új műve.

Marx művének folytatását és alkalmazását jelenti a *szocializmus gazdasági törvényei objektív jellegének* kiemelése Sztálin által. *Immanens* értelemben ez teljesen benne rejlik Marx tanításában, de nem nyert kifejtést, sőt még említést sem Marxnál.

Ugyanez áll a szocializmus gazdasági alaptörvényére, amelyet új művében Sztálin elvtárs tár fel.

Amint ismeretes, Sztálin itt *előtérbe* állítja a szocializmus *célját*, a cél megvalósításához szükséges *eszközöket* és megvilágítja a cél és az eszköz összefüggését a szocializmusban. Marx műveiben, *A tőkében* és az *Értéktöbblet-elméletek*-ben *előkészítette* a szocializmus alaptörvényének feltárását azáltal, hogy tudományos exaktsággal meghatározta a *tőkés termelés* célját. Kimutatta, hogy a tőkés termelés célja *nem* a termékek előállítás, *nem* a szükségletek kielégítése, hanem az értéktöbblet többlettermék formájában való létrehozása. Marx a burzsoá gazdaságtan összes álszenteskedő frázisait, szemérmetlen hazugságait leleplezve, könyörtelen logikával kimutatta, hogy a tőkés termelésben a munkás, az ember csak eszköz és *nem* a termelés célja.

Könnyű felismerni, hogy milyen óriási segítséget nyújtottak ezek a marxi megállapítások Sztálin elvtárs számára abban, hogy feltárhassa a szocializmus gazdasági alaptörvényét, amely szerint a szocialista termelés célja az ember a maga anyagi és kulturális szükségleteivel, e szükségletek maximális kielégítése.

Ugyanakkor ebben a kérdésben is látjuk, meddig mehetett a történelmi fejlődés által megszabott határok között a szocializmus elemzésében Marx. És látjuk, milyen fényes, nagyszerű felfedezésekhez vezet napjainkban a marxizmus alkotó továbbfejlesztése Sztálin elvtárs által.

Marx egyik levelében ezt írta *A tőké*ről: »Remélem, hogy könyvemmel *pártom számára tudományos győzelmet sikerül kivívnom.*« Marx e szavai mélyen

jellemzik élete egész törekvését : a tudománnyal a munkásmozgalom forradalmi pártjának, a Marx és Engels által megalapított *kommunista* pártnak ügyét, a párt célkitűzését, a szocializmus győzelmét szolgálni.

70 éve annak, hogy Marx meghalt, de eszméi tovább élnek — a marxizmus új és új tudományos győzelmeket arat.

Ilyen tudományos győzelem, a marxista tudomány fényes győzelme napjainkban Sztálin elvtárs műve, »A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban«. E mű tanulmányozása és alkalmazása a legjobb segítség ahhoz is, hogy egyre jobban, mélyebben behatoljunk Marx halhatatlan tanainak értelmébe, egyre jobban megtanuljuk azokat felhasználni a tudományban és az életben, a szocializmus építésében, a béke védelmében, az emberi haladás ügyének szolgálatában.

Marx halálának évfordulója olyan időre esik, amikor még nagyon is frissen él lelkünkben a fájdalom érzése. Meghalt Sztálin, aki korunkban mindenkinél többet tett a marxi eszmék terjesztéséért, megvédelmezéséért, alkotó továbbfejlesztéséért és gyakorlati megvalósításáért. De éppen azok az óriási eredmények, amelyeket Sztálin vezetése alatt a marxizmus világtábora elért, gyászunkban erőt is adnak. Bizalommal és akaraterővel töltenek el bennünket tovább harcolni a szocializmus végső, teljes győzelméért.

Van okunk arra, hogy büszkék legyünk a marxizmus győzelmeire. Nincs és nem volt a világon elmélet, amely olyan tömegeket sorakoztatott volna fel zászlaja alatt, mint a marxizmus. És Marx maga mondta : az elmélet, amely a tömegeket magával ragadja, anyagi erővé válik. A marxizmus világhatalommá vált és diadalútjának legmélyebb titkát Lenin szavai tárják fel : *A marxizmus mindenható, mert, igaz.*

A marxizmus nem dogma — mondja Sztálin, hanem élő, eleven, állandóan továbbfejlődő elmélet. Marx és Engels tanát az imperializmus korszakában és a szocialista forradalom korszakában továbbfejlesztették Lenin és Sztálin.

A marxizmus-leninizmus Marx-Engels-Lenin-Sztálin zászlaja alatt ma már nem ezrek, nem százezrek, hanem milliók és százmilliók sorakoznak fel. Marx eszméivel építik a szocializmust. Harcolnak az elnyomás és kizsákmányolás ellen, védik a békét. Ez a tábor növekszik, erősödik számban, erőben, erkölcsi súlyban és tekintélyben. Mi egynek érezzük magunkat a marxi eszmék megvalósítóival, mindenekelőtt a nagy szovjet néppel, egynek a népi demokratikus országok népeivel, a tőkés országok harcos marxistáival, a kommunista pártokkal. Ez az egység nyert napjainkban megragadó kifejezést a világ népeinek gyászában Sztálin felett. A mi nagy költőnk, Arany János írta :

»Egy nemzet gyásza nemcsak leverő,
nép, mely dicsőt, magasztost így magasztal,
van élni abban hit, jog és erő.«

A mi napjainkban ez annyit jelent: a népek Sztálin halála felett érzett mélységes fájdalomban, annak világot átfogó jellegében a Marx-Engels-Lenin-Sztálin halhatatlan eszméinek győzelmébe vetett hit, a győzelem kivívásához szükséges akarat, áldozatkészség, elszántság és erő nyilvánul meg.

Merítsünk mi is erőt a gyász napjaiból, erőt, elhúnyt nagyjainkból, hogy méltók legyünk ahhoz az örökséghez, amelyet ránk hagytak, hogy biztosítsuk hazánkban a szocializmus felépítését.